

รอยพระพุทธบาทในศิลปะร่วมสมัยไทย : กรณีศึกษา พิชัย นิรันดร์ และ พัตยศ พุทธเจริญ*

Buddha Footprint in contemporary Thai art: A case study of Pichai Nirand and Phatyos Buddhacharoen.

นางสาววรรณกวี โพธิ์**

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง รอยพระพุทธบาทในศิลปะร่วมสมัยไทย กรณีศึกษา พิชัย นิรันดร์ และ พัตยศ พุทธเจริญ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวคิด รูปแบบ วิธีการสร้างสรรค์ และสัญลักษณ์ของรอยพระพุทธบาทที่ปรากฏในงานศิลปะร่วมสมัยไทย ให้เห็นถึงการสร้างความหมายของรอยพระพุทธบาทในความคิดของศิลปิน

จากการศึกษาพบว่า ศิลปินทั้งสอง มีแนวคิด กระบวนการสร้างสรรค์ และการสร้างความหมายของผลงานแตกต่างกัน โดย พิชัย นิรันดร์ นำเสนอรอยพระพุทธบาทในรูปแบบจิตรกรรม ซึ่งนำสัญลักษณ์ของรอยพระพุทธบาท มาดัดแปลง พัฒนาและสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นรูปแบบงานจิตรกรรมเฉพาะของตนเอง และไม่ได้ตีความเนื้อหาให้แตกต่างไปจากวัตถุประสงค์ของการสร้างรอยพระพุทธบาทแต่เดิม ส่วน พัตยศ พุทธเจริญ นำเสนอรอยพระพุทธบาทในรูปแบบศิลปะจัดวาง (Installation) โดยนำพระพุทธบาทมาตีความถึงการย่างก้าวอย่างมีสติ รูปแบบรอยพระพุทธบาท ที่ศิลปินทั้ง 2 ใช้ มีความคล้ายคลึงกัน คือ นำรูปแบบดั้งเดิมมาปรับให้ร่วมสมัย และสามารถสื่อสารสิ่งที่ตนต้องการนำเสนอออกมาให้ได้มากที่สุด

Abstract

The main objectives of the research The Buddha's footprint in contemporary Thai art: A case study of Pichai Nirand Patyos and Buddhacharoen are to study the concepts, styles, creativities and the symbols represented in the Buddha's footprints in contemporary Thai art. Furthermore, their works also express the meaning of the Buddha's footprint from the artists' perspectives.

From the study, it demonstrates the differences of the concepts, creativities and the meanings between both artists. Pichai Nirand presents the painting of the Buddha's footprint by altering, developing and finely creating the art works. Though he is able to form his individual style and his works do not distort the original purpose of creating the traditional footprints. Patyos Buddhacharoen presents the Buddha's footprints through the art of

* เนื้อหาของบทความเรียบเรียงจากวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2556 เรื่อง รอยพระพุทธบาทในศิลปะร่วมสมัยไทย : กรณีศึกษา พิชัย นิรันดร์ และ พัตยศ พุทธเจริญ โดยมี อ.ดร.สุธา สิ้นะวัต เป็นอาจารย์ควบคุมวิทยานิพนธ์

** วรรณกวี โพธิ์ นักศึกษาปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, novembersaturday@yahoo.com

installation inspired by the interpretation of the every conscious step. Both artists have a coherent style in adjusting between the original style and contemporary art in order to bring the best out of individuality.

บทนำ

รอยพระพุทธรูป ถือเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูป ตั้งแต่ในสมัยที่ยังไม่ปรากฏการสร้างพระพุทธรูป ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาจะปรากฏการทำพระพุทธรูปแล้วก็ตาม การสร้างรอยพระพุทธรูปก็ยังคงนับถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน รอยพระพุทธรูปถือเป็นสิ่งที่ควรเคารพบูชาตามคติศาสนาพุทธประเภท “อุเทสิกะเจติย” คือสิ่งที่ได้สร้างขึ้นเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป หรือเป็นที่ระลึกถึงพระพุทธรูป*

ความเชื่อเรื่องรอยพระพุทธรูปในประเทศไทย ปรากฏหลักฐานการสร้างและเคารพบูชารอยพระพุทธรูปแล้วตั้งแต่สมัยทวารวดี คือ รอยพระพุทธรูปที่โบราณสถานสระมรกต อำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นรอยพระพุทธรูปขนาดใหญ่สลักเป็นรอยลึกลงไปบนศิลาแลงตามธรรมชาติและสลักกรรมจักรนูนขึ้นที่กลางฝ่าพระบาท ลักษณะของพระบาททั้งคู่สลักเป็นรอยเท้ามนุษย์ตามธรรมชาติ มีปลายนิ้วพระบาทไม่เสมอกัน

ในสมัยสุโขทัย อิทธิพลจากพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ที่ได้ส่งผลถึงการเคารพบูชารอยพระพุทธรูป ดังปรากฏหลักฐานการจารึกถึงการโปรดเกล้าฯให้มีการจำลองรอยพระพุทธรูปจากเขาสุมนกูฏในลังกามาประดิษฐานไว้ยังดินแดนสุโขทัยในรัชกาลพญาลิไท ในจารึกหลักที่ 3 ซึ่งเป็นจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยพญาลิไท**

การสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองยังคงได้รับการสืบทอดมายังอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองต่อจากสุโขทัย กระทั่งเกิดการค้นพบรอยพระพุทธรูป ณ เขาสุวรรณบรรพต จังหวัดสระบุรี ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม(พ.ศ.2153-2171) ซึ่งส่งผลให้คติความเชื่อในการเคารพบูชารอยพระพุทธรูปในประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ กล่าวคือ

รอยพระพุทธรูปซึ่งเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่สร้างจำลองขึ้น ได้กลายเป็นรอยพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปได้เสด็จมาประทับไว้อย่างแท้จริงตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ส่งผลให้อาณาจักรอยุธยาเปลี่ยนเป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ที่ครั้งหนึ่งพระพุทธรูปได้เคยเสด็จมาเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ และประทับรอยพระบาทไว้ให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวบูชา ซึ่งความเชื่อดังกล่าวคงได้รับอิทธิพลมาจากรอย พระพุทธรูป ณ เขาสุมนกูฏในลังกา ความศรัทธาของกษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมที่มีต่อรอยพระพุทธรูปนั้น ปรากฏความในพงศาวดารว่ากษัตริย์เกือบทุกพระองค์ให้ความเคารพบูชาและเดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรูปแห่งนี้ โดยยึดถือเป็นพระราชประเพณีพร้อมทั้งสร้างสถาปัตยกรรมและสาธารณูปโภคต่างๆไว้ ณ รอยพระพุทธรูปมากมาย*

* วิจารณ์ สุทธิปฐมพงศ์, “ประเด็นใหม่ : ระบบการวางลายมงคลบนรอยพระพุทธรูปในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 ถึงพุทธศตวรรษที่ 24” (การค้นคว้าอิสระปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552), 10.

** เรื่องเดียวกัน, 21-22.

* เรื่องเดียวกัน, 23-24.

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ความเชื่อเรื่องรอยพระพุทธรูปดังกล่าวได้แปรเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงเลื่อมใสในรอยพระพุทธรูป พระองค์ทรงยึดถือตามพระไตรปิฎก ความจากพระไตรปิฎกอาจกล่าวได้ว่าคงไม่มีรอยเท้าของสัตว์ใดในโลกรวมถึงมนุษย์ที่จะใหญ่ไปกว่ารอยเท้าช้าง ดังนั้นรอยพระพุทธรูป ณ เขาสุวรรณบรรพต จังหวัดสระบุรี จึงเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อหวังให้เป็นอุเทสิกเจดีย์ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางความคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องรอยพระพุทธรูปที่ต่างไปจากเดิม^{**}

จากประเพณีการนับถือรอยพระพุทธรูปที่มีมาตั้งแต่อดีต ปรากฏว่ามีศิลปิน ได้แก่ พิชัย นรินทร์และ พัดยศ พุทธเจริญ สร้างสรรค์งานที่ใช้รูปพระพุทธรูปเป็นเนื้อหาหลักของงานมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์รอยพระพุทธรูปในรูปแบบใหม่ วิธีการใหม่ ลักษณะใหม่

ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าจึงเป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเป็นศิลปะร่วมสมัยไทยในการใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ที่ใช้รอยพระพุทธรูปเป็นเนื้อหาหลัก แนวคิดของศิลปินที่ต้องการสื่อเกี่ยวกับการนำรอยพระพุทธรูปมาใช้ในการงานศิลปกรรม รูปแบบรอยพระพุทธรูปที่ศิลปินได้นำมาใช้ วิธีการที่ศิลปินแต่ละท่านสร้างสรรค์งานรอยพระพุทธรูปโดยใช้เทคนิคที่แตกต่างกัน และการสร้างความหมายของศิลปินที่สร้างสรรค์งานรอยพระพุทธรูปที่ปรากฏในงานศิลปะร่วมสมัยไทย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์โบราณที่น่าศึกษาไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงแนวคิด รูปแบบ วิธีการสร้างสรรค์ สัญลักษณ์ของรอยพระพุทธรูปที่ปรากฏในงานศิลปะร่วมสมัยไทย และเพื่อศึกษาให้เห็นถึงการสร้างความหมายของรอยพระพุทธรูปในความคิดของศิลปิน

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการการศึกษาค้นคว้าเชิงเปรียบเทียบ ในรูปแบบของการพรรณนา โดยใช้การศึกษาค้นคว้าจากผลงานศิลปะ การสัมภาษณ์ศิลปิน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยรวบรวมเอกสารทั่วไปที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์รอยพระพุทธรูปจากหนังสือวิชาการ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ และรวบรวมภาพผลงานศิลปะจากขอบเขตการศึกษาจากสุจิตร์ หนังสือ ศึกษาทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลงาน เช่น ทฤษฎีองค์ประกอบ รวบรวมประวัติชีวิต และแนวความคิดของศิลปิน

ขั้นตอนที่สองการวิจัยภาคสนาม เป็นการสัมภาษณ์แนวความคิดในการสร้างงานศิลปะที่มีรอยพระพุทธรูปเป็นเนื้อหาหลัก สัมภาษณ์ประวัติชีวิตและแนวความคิดในการทำงานศิลปะ

ขั้นตอนที่สามวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อรวบรวมข้อมูลได้ครบแล้ว จึงเริ่มการวิเคราะห์ข้อมูล โดยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาแยกเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นสรุปผลการศึกษา เขียนรายงานการวิจัย โดยนำเสนอในรูปแบบของความเรียง และภาพ แล้วจัดทำเอกสารต้นฉบับเป็นรูปเล่ม

^{**} อ่ำพล คมขำ, “แนวคิดที่เหมือนคล้ายและแตกต่างของรอยพระพุทธรูปในงานจิตรกรรมฝาผนังกับงานประติมากรรมสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548), 3

ผลการดำเนินงาน

การวิเคราะห์งานของพิชัย นิรันต์

แนวความคิดและเนื้อหาของผลงาน

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า แนวความคิดเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปของพิชัย นำเสนองานในรูปแบบจิตรกรรม โดยมีแนวคิดเพื่อให้คนเข้าถึงศาสนาและความสวยงามของศิลปะไทย พิชัยเป็นศิลปินที่รับใช้ศาสนา ต้องการแสดงให้เห็นว่าธรรมะมีประโยชน์ มีความยิ่งใหญ่ เนื้อหาในงานของพิชัย เป็นเนื้อหาผสมเรื่อง ศิลปินจะเสนอความเห็นส่วนตัว หรือผสมความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปในเรื่อง เป็นการผสมกันระหว่างรูปลักษณะกับจินตนาการของศิลปิน หรือเป็นการแปลความหมายของเรื่องตามทัศนะของศิลปิน รูปทรง เรื่องและเนื้อหา มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ศิลปินได้ผสมความรู้สึกนึกคิดของตัวเองเข้าไปในเรื่อง ดัดแปลงเพิ่มเติมรูปร่างให้สวยงามไปตามทัศนะของตนเอง*

ผลงานรอยพระพุทธรูปของพิชัยเป็นผลงานที่สร้างขึ้นจากความประทับใจจากโบราณสถานและซากโบราณวัตถุต่างๆ โดยเฉพาะรอยพระพุทธรูปในยุคสมัยต่างๆ เพื่อนำเสนอเนื้อหาพุทธปรัชญา ดังนั้น ที่มาของแนวความคิดในการสร้างผลงานคือ ศาสนา ถ้าแบ่งศิลปะตามวัตถุประสงค์การสร้างสรรคแล้ว งานของพิชัยเป็นงานศิลปะเพื่อความศรัทธาสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งเรียกว่า ศาสนาศิลปะ (Religious Art) หมายถึงศิลปะเพื่อตอบสนองความศรัทธาสูงสุดของมนุษย์ที่มีต่อศาสนา หรือตอบสนองต่อสิ่งศรัทธาอื่นๆของมนุษย์**

ในส่วนเนื้อหาของภาพ ประกอบด้วย เนื้อหาของภาพที่มักปรากฏรอยพระพุทธรูปที่ประกอบด้วยมณฑล 108 แตรกในรอยพระพุทธรูปและนอกพระพุทธรูป มีรูปทรงเรขาคณิต สามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม วงกลม ในงานรอยพระพุทธรูป เพราะพิชัยได้ทำความเข้าใจรูปทรงและถ่ายทอดออกมาในลักษณะเฉพาะตัวในรูปแบบศิลปะร่วมสมัย

กระบวนการสร้างสรรค์

ในงานของพิชัย หากลากเส้นกึ่งกลางจากบนลงล่าง จะพบว่า พิชัยมักวางองค์ประกอบหลักของภาพไว้บริเวณตรงกลางของภาพ ใช้สีแดงน้ำหนัตรงกลาง บางรูปอาจมีการถ่วงดุลน้ำหนัก มีการจัดองค์ประกอบหลัก ได้แก่ รอยพระพุทธรูปขนาดใหญ่ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักอยู่ตรงกลางของภาพ จัดวางรูปทรงที่เหมือนกันในตำแหน่งที่เท่ากันทั้งซ้ายขวา ซึ่งการจัดวางองค์ประกอบดังกล่าวนี้ถือเป็นการสร้างดุลยภาพที่ด้านซ้ายขวาเท่ากันเป็นดุลยภาพแบบสมมาตร (Symmetric Balance) ให้ความรู้สึกหยุดนิ่ง มั่นคง เคร่งขรึม ทั้งนี้ พิชัยได้จัดวางองค์ประกอบย่อยเพื่อสร้างความสมดุลของภาพให้กระจายอยู่โดยรอบองค์ประกอบหลัก (ภาพที่ 1)

ในผลงาน จะพบว่าลักษณะของกลุ่มรูปทรงโดยรวมของภาพจะมีความต่อเนื่องกันในลักษณะรูปสี่เหลี่ยม และเส้น ที่เชื่อมส่วนต่างๆของภาพเข้าด้วยกัน (ภาพที่ 2)

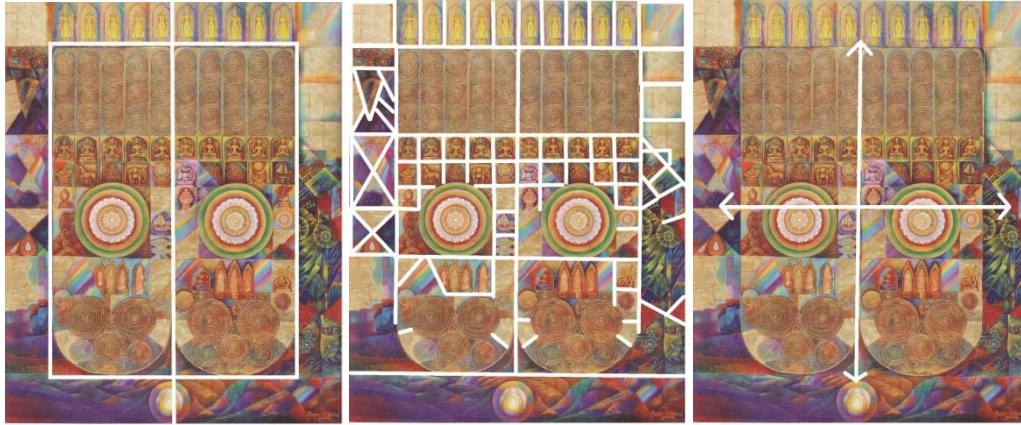
องค์ประกอบของภาพโดยส่วนใหญ่ จะมีพลังความเคลื่อนไหวของระนาบแบบพลังผลักดันจากภายในของระนาบ เป็นพลังผลักดันไปในทางตั้ง ตามรูปร่างและทิศทางส่วนใหญ่ของระนาบ (ภาพที่ 3)

พิชัย ใช้รูปทรงเรขาคณิต (Geometric Form) และอินทรีย์รูป (Organic Form) ทั้งนี้ ในภาพจะมีการใช้สีตัดกัน (ภาพที่ 4) ได้แก่ สีแดง สีน้ำเงิน สีเขียว สีเหลือง ซึ่งการใช้สีลักษณะนี้ ถือว่าเป็นการใช้สีจากแม่สีใน

* ชลุด นิมเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553), 37.

** สกนธ์ ภูงามดี, จิตรกรรมสร้างสรรค์, กรุงเทพฯ: วาดศิลป์, 2545, 32.

การสร้างบรรยากาศที่สดใส และสามารถตอบสนองการแสดงออกเกี่ยวกับความประทับใจแบบศิลปะอิมเพรสชันนิสม์ (Impressionism)

ภาพที่ 1 (ซ้าย) รูปแสดงองค์ประกอบของพิชัย นิรันต์ ในภาพ พระพุทธรบาท, 2551 เทคนิค สีน้ำมันและทองคำเปลวบนผ้าใบ ขนาด 110 x 140 ซม.

ภาพที่ 2 (กลาง) รูปแสดงลักษณะกลุ่มรูปทรงของพิชัย นิรันต์ ในงาน พระพุทธรบาท, 2551 เทคนิค สีน้ำมันและทองคำเปลวบนผ้าใบ ขนาด 110 x 140 ซม.

ภาพที่ 3 (ขวา) รูปแสดงพลังความเคลื่อนไหวของระนาบของพิชัย นิรันต์ ในภาพ พระพุทธรบาท, 2551 เทคนิค สีน้ำมันและทองคำเปลวบนผ้าใบ ขนาด 110 x 140 ซม.

ที่มาของภาพทั้ง 3: พิชัย นิรันต์, จิตตสังขาร (กรุงเทพฯ: ก. การพิมพ์, 2554), 82.

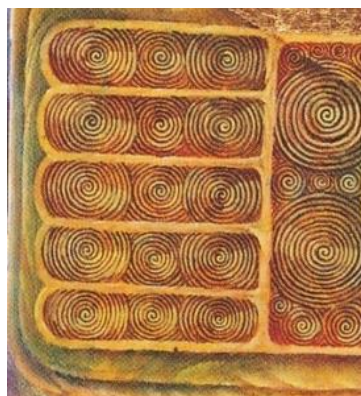
ภาพที่ 4 รูปแสดงการใช้สีตัดกันของพิชัย นิรันต์ ในภาพ พระพุทธรบาท, 2554 เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ ขนาด 80 x 100 ซม., ที่มา : พิชัย นิรันต์, จิตตสังขาร (กรุงเทพฯ: ก. การพิมพ์, 2554), 67.

ความรู้สึกที่เกิดจากทิศทางของเส้น มีทั้งเส้นตั้ง เส้นนอนและเส้นเฉียง ซึ่งเส้นเฉียงจะใช้มากในจิตรกรรมแบบคิวบิสม์ (Cubism) ส่วนลักษณะของเส้น โค้งกันหอย (ภาพที่ 5) ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว คลื่นคล้ายและเติบโตเมื่อมองจากภายในออกมา ถ้ามองจากภายนอกเข้าไปจะให้ความรู้สึกที่ไม่มีสิ้นสุดของพลังเคลื่อนไหว*

* วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ, ความหมาย ลักษณะและทิศทางของเส้น, เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2556, เข้าถึงได้จาก

[http://watkadarin.com/E-\(new\)1/02studio2classrm/unit2/chapt2.2line/line.htm](http://watkadarin.com/E-(new)1/02studio2classrm/unit2/chapt2.2line/line.htm)

เส้นกันหอยในธรรมชาตินี้มักจะทวนเข็มนาฬิกา ส่วนเส้นที่วนขวานี้เหมือนการโคจรของพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวเคราะห์ และดวงดาว อีกทั้งยังวนขวาเป็นทักษิณาวัตร เช่นเดียวกับเส้นพระเกศา (ผม) พระอุณาโลม (ขนระหว่างคิ้ว) และพระโลมา (ขน) ของพระพุทธเจ้าด้วย** ในงานของ พิชัย มีทั้งเส้นกันหอยที่ทวนเข็มนาฬิกาและตามเข็มนาฬิกา เส้นกันหอยพบได้ทั้งในกันหอย ในหมอกเพลิง ในอาการเกี่ยวพันของไม้เลื้อย เป็นเส้นโค้งที่ขยายตัวออกไม่มีสิ้นสุด สีที่ใช้ พิชัยใช้สีที่เห็นจากธรรมชาติ ตามทฤษฎีของแสง ที่ประกอบด้วยแสงอาทิตย์ สีที่ใช้ขึ้นอยู่กับแสงแดดในเวลานั้นๆ

ภาพที่ 5 รูปแสดงเส้นกันหอย ในภาพ **พระพุทธรบาท**, 2534 เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ ขนาด 80 x 100 ซม.

ที่มา: พิชัย นิรันดร์, **จิตตสังขาร** (กรุงเทพฯ: ก. การพิมพ์, 2554), 67.

เทคนิคในการทำงานศิลปะของพิชัยคือ การลอกเลียนและศึกษาผลงานจากบรรพบุรุษ หรือศิลปินที่มีชื่อเสียงทั้งศิลปินไทยและศิลปินต่างชาติ พิชัยเรียนรู้ถึงความคิดของศิลปินเหล่านั้น ไม่ยึดเอาเทคนิคเป็นหลักแล้วนำความคิดมาใส่ในเทคนิค แต่เทคนิคจะเกิดขึ้นมาตามรูปแบบ คนดูแล้วได้อารมณ์ รู้สึกจินตนาการคล้อยตามศิลปินได้ พิชัยมีจุดยืนความคิดว่า กำลังจะทำเรื่องอะไร แล้วเทคนิคนั้นจะเกิดขึ้นมาเอง และจะไปสนับสนุนให้ความคิดได้อารมณ์ตามที่ต้องการ

ในช่วงแรกๆที่ทำงานเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาท พิชัยต้องการให้พระพุทธรบาทเป็นรอยนูนอย่างที่ตาเห็น จึงใช้กาวยาบนผ้าใบแล้วโรยทราย บางภาพเขียนรอยนูนมาจากรูปเพื่อต้องการให้คนเห็นวารอยพระพุทธรบาทนูนนั้นมีความสวยงาม นอกจากนี้ พิชัยมักจุดสีกระจายเข้าไปอยู่ในรูปทรงดอกบัว และในรูปทรงอื่นๆของภาพ คล้ายศิลปะแบบพอยน์ติสม์ (Pointnism)

รูปแบบรอยพระพุทธรบาทที่ศิลปินนำมาใช้

รูปแบบรอยพระพุทธรบาทที่พิชัยนำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะนั้น มีหลายลักษณะได้แก่

รอยพระพุทธรบาทแบบอินเดีย เป็นรอยพระพุทธรบาทแบบอินเดียที่ปรากฏอยู่ในมหาปทานสูตร และลักขณสูตร ในพระสูตรนี้ปรากฏของที่ขมิ้นกาย นิยมทำลายลักษณะรูปดอกบัวบานกลางฝ่าพระบาท รอยพระพุทธรบาทสมัยสุโขทัย มีลักษณะเป็นรูปทรงเรขาคณิต มีมณฑลจำนวน 108 บรรจุอยู่ในตารางเต็มไปทั้งฝ่าเท้า เว้นที่ตรงกลางสำหรับธรรมจักรขนาดเล็ก ระเบียงมณฑลและลำดับของมณฑลเริ่มต้นที่ใต้หัวแม่เท้า เดินตามแนวนอนไปจนสุดความกว้างของรอยพระบาท วงลงสู่แนวสันเท้า แล้วย้อนขึ้นตีสองแฉกเข้าทุกที่จนจบที่ตรงกลาง

** สุกัญญา แจ่มสุภพันธ์, 8 สัญลักษณ์มงคลแห่งทิเบต—ดินแดนที่ใกล้สวรรค์ที่สุด, เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2556, เข้าถึงได้จาก http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?News_ID=9510000_033482

รอยพระพุทธรูปแบบสุโขทัยตอนปลาย เป็นรอยพระพุทธรูปแบบสุโขทัยครึ่งหลังศตวรรษที่ 20 ที่ทำเป็นรอยพระบาทคู่สลักอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยม รอบๆ รอยพระพุทธรูปมีรอยสลักเป็นรูปพระมหาสาวก (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 รูปเปรียบเทียบรอยพระพุทธรูปของพิชัยในภาพ พระพุทธรูป, 2522 เทคนิค สีนํ้ามันบนผ้าใบ ขนาด 125 x157 ซม. กับรอยพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยตอนปลาย

ที่มา: พิชัย นรินทร์, จิตตสังขาร (กรุงเทพฯ: ก. การพิมพ์, 2554), 41.และ Joti Ananda, The last four albums from Bangkok, เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2556,เข้าถึงได้จาก <http://records.photodharma.net/photos/the-last-four-albums-from-bangkok>

รอยพระพุทธรูปแบบอยุธยาตอนปลาย การจัดลายมงคล แสดงการผสมผสานกันของการจัดสัญลักษณ์แบบตารางและแบบวงกลม คือบรรจุไว้ในตารางที่มีอยู่เต็มฝ่าพระบาทและในธรรมจักรตรงกลาง มีลักษณะคล้ายดอกบัว ในสมัยอยุธยาตอนปลาย

การนำสัญลักษณ์ทางศาสนา มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะ

พิชัย นำรูปทรงต่างๆในรอยพระบาทที่วางเป็นช่องๆมาดัดแปลงเป็นงานสมัยใหม่ นำความคิดจากรอยพระพุทธรูปมาคิดใหม่ ไม่ได้เน้นความหมายของสัญลักษณ์ มงคล 108 แต่เอาความคิดในการแบ่งช่องของคนโบราณมาใช้ในงาน ไม่ได้ศึกษาว่าแต่ละช่องมีความหมายว่าอะไร ใช้แค่รูปแบบและวิญญาณของรอยพระพุทธรูปมาเท่านั้น สัญลักษณ์ที่ปรากฏ ได้แก่

พรหม เทวดา สังข์ ม้าแก้ว ช้างแก้ว ลำภาทอง บายศรี พัดโบก เขามีพานต์ วิมานแก้ว ปลาทอง ดอกบัวขาว ดอกบัวทอง บายศรี ปลาทอง หมอบูรณะคตะ ฉัตรแก้ว

การวิเคราะห์งานของพัตยศ พุทธเจริญ

แนวความคิดและเนื้อหาของงาน

งานของพัตยศ เนื้อหาเป็นอิสระจากเนื้อเรื่อง เมื่อศิลปินผสมจินตนาการเข้าไปในงานมากขึ้น ความสำคัญของเนื้อเรื่องจะลดลง ศิลปินได้ตัดทอน ขัดเกลา หรือเปลี่ยนแปลง จนเนื้อเรื่องนั้นลดความสำคัญลงอย่างสิ้นเชิง เหลือแต่เนื้อหาที่เป็นอิสระ การทำงานแบบนี้ศิลปินจะอาศัยเนื้อเรื่องเป็นเพียงจุดเริ่มต้น แล้วเดินทางห่างออกจกเนื้อเรื่องหายไป เหลืออยู่แต่รูปทรงและตัวศิลปินเองที่เป็นเนื้อหาของงาน เนื้อหาภายในซึ่งหมายถึงเนื้อหาที่เกิดจากการประสานกันของรูปทรงจะมีบทบาทมากกว่าเนื้อหานอก*

* ชลูด นิยมเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ, 37.

งานของพัตยศ ผลงานร่ายพระพุทธรูปในชุด นโมพุทธานะ (NamoBuddhaya) ลักษณะของงานเป็นแบบจำลองของขาข้างเดียวที่ถูกหุ้มด้วยตาข่ายและยัดนุ่น โดยขาที่ยัดนุ่นหมายถึง สภาวะของความเบา ที่มีนัยยะความหนักแอบแฝงอยู่ ขาที่ยัดนุ่นเปรียบได้กับขาข้างซ้ายของพัตยศที่อ่อนแรง ซึ่งคือความเบา แต่ทว่ายากหรือหนักที่จะควบคุม จึงเป็นประเด็นว่า เบาแต่หนัก หนักทั้งอาการและรูปที่สัมพันธ์ไปด้วยกัน พัตยศจึงนำเอาสัญลักษณ์ที่เป็นร่ายพระพุทธรูป ผสมกับการก้าวเดิน การย่างก้าวไปข้างหน้า ซึ่งไม่ได้หมายถึงการเดินเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการกระทำที่เดินไปข้างหน้า เพื่อไปสู่ความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ การเดินเป็นจุดเริ่มต้นแรกของคนทั่วไป พัตยศจึงเลือกใช้เท้า ไม่ใช่เท้าของตนเอง แต่เป็นรอยเท้าที่เป็นพระพุทธรูป นัยยะก็คือ เป็นวิถีการก้าวอย่างสุพุทธธรรม ความหลุดพ้นจากความทุกข์ที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน การเดินแต่ละก้าวของพัตยศ ถึงแม้ว่าจะมีไม้เท้าประคอง แต่ก็ต้องรู้ระดับของพื้นที่เดิน ต้องรู้ตัวตลอดเวลาว่าควรยกขาแค่ไหน ซึ่งเป็นหลักคำสอน ว่าการทำอะไรก็แล้วแต่ ต้องรู้ตัว มีสติ สติคือสิ่งที่สำคัญที่สุด*

กระบวนการสร้างสรรค์

พัตยศ ใช้เทคนิคหล่อโลหะ ปิดทอง โลหะดุนลายนูน ภาพพิมพ์ ภาพพิมพ์นูน (relief) การเลือกใช้ภาพพิมพ์นูน เพราะต้องการให้เห็นว่า พระพุทธรูปคือการเหยียบประทับ การประทับทำให้เกิดเป็นร่องรอย เหมือนกับการแสตมป์ แล้วปิดทองบนลายนูนให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับแสง เป็นลักษณะ ที่แสดงรายละเอียด เพื่อดึงดูดให้เกิดความน่าสนใจในกระบวนการ การนำเสนอ โดยในขณะที่เข้าชมผลงาน ต้องใช้แสงเทียนส่องไปตามพื้นที่ต่างๆ แสงเทียน เป็นนัยยะที่สื่อความหมาย ถึงความรู้ หรือแสงแห่งปัญญา เป็นสิ่งที่จุดประกายให้เกิดปัญญากับชีวิต เกิดการหลุดพ้น ผู้เข้าชมงานศิลปะจะได้รับแจกเทียนประทีปคนละ 1 อัน การที่ทุกคนมีปัญญาเป็นอาวุธของตนเอง และมีสติอยู่กับตน ขณะผู้ชมงานศิลปะใช้แสงเทียนคอยส่องเดินดูผลงาน เสมือนกับการใช้แสงแห่งปัญญา เป็นตัวพิจารณาให้เห็นรายละเอียด คือความงาม เพื่อสร้างความประทับใจหรือจินตนาการอะไรต่างๆ เป็นอุบายที่ใช้แสงเป็นตัวล่อ ให้ใช้สติ ใช้จิต ใช้การควบคุม ในขณะที่กำลังปฏิบัติชีวิต คือการเดิน

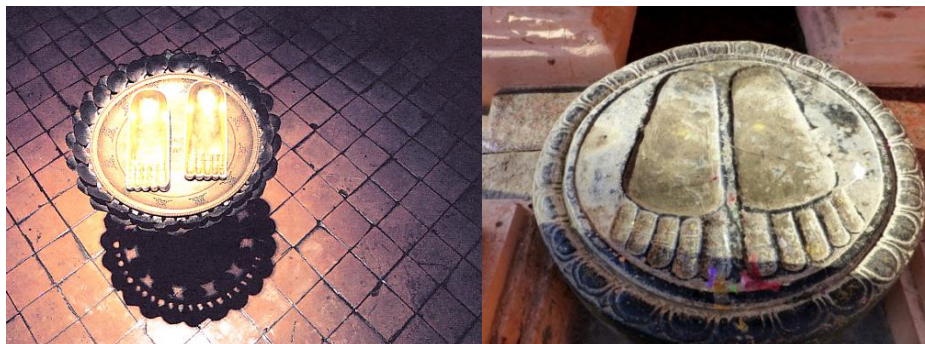
อุบายอีกอย่างหนึ่งคือ ทำให้คนรู้สึกถึงรูปธรรมของสติ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม พัตยศต้องการเสนอถึงรูปทรงของสติ จึงใช้สัญลักษณ์รูปทรงแทนสติ ในงานชุด รู้เท่าทันในปัจจุบันขณะ (Mindfulness) เสนอการใช้รูปทรงของร่ายพระพุทธรูปในเรื่องของพุทธธรรมคำสอน การตามรอยปฏิบัติของพุทธธรรมคำสอน แต่เมื่อเริ่มปรับเปลี่ยนไปสู่งานชุด นโมพุทธานะ (NamoBuddhaya) ร่ายพระพุทธรูปแสดงบริบทคือ จิตและสติ การเดินการย่างก้าวกับชีวิตต้องควบคู่กันเป็นหนึ่งเดียว รูปธรรมของสติจึงไม่ใช่แค่สัญลักษณ์ที่เห็นเป็นร่ายพระพุทธรูปอย่างเดียว พัตยศยังให้ความรู้สึกรู้ว่าการรับรู้ได้ถึงสติ ไม่ใช่แค่ทางตาที่เห็นเป็นร่ายพระพุทธรูปจากเทคนิคการพิมพ์ (relief) บนงานกระดาษและการใช้ไฟส่อง ผลงานของพัตยศจะไม่มีการใช้ไฟฟ้าช่วย พัตยศใช้เทียนที่เป็นสัญลักษณ์ของปัญญา ในห้องแสดงงานจะมีการควบคุมแสงเน้นความมืดทึบเป็นหลัก ในขณะที่ผู้ชมเดินชมงาน จะต้องเดินดูงานไปพร้อม ๆ กับการครองสติ การทำงานร่วมกันระหว่างจิต สติ กายภาพ ก็คือขณะเดินไปตามเข็มนาฬิกาเดินไปส่องงานไป ถ้าขณะที่เดินถ้าสติหลุดหรือจิตหลุด พลังเปลว น้ำตาเทียนที่ถืออยู่หกรดมือ ก็รู้ทันที่ว่าสติหายไปชั่วขณะ ต้องรีบดึงกลับมาครองสติเหมือนเดิม เพราะฉะนั้นการนำศิลปะหรือการนำวิธีบางอย่างที่เป็นในเชิงพุทธ นำมาปรับใช้กับงานสร้างสรรค์ เพื่อสื่อสารท่อนหรือแสดงให้เห็นเป็นอุบายวิธีว่านี่คือรูปธรรมของสติ ที่เราสามารถรับรู้ได้

* สัมภาษณ์ พัตยศ พุทธเจริญ, ศิลปิน, 14 มกราคม 2556.

ลักษณะเด่นในงานของพัทยศคือ การจัดแสงที่มีทั้งมืดและสว่าง ผลงานจึงดูสวยงาม ตื่นตาตื่นใจ มีความลึกเป็น 3 มิติ ทำให้คนดูสัมผัสถึงอารมณ์และความรู้สึกได้เร็วกว่างานจิตรกรรม

รูปแบบรอยพระพุทธรูปที่ศิลปินได้นำมาใช้

รูปแบบรอยพระพุทธรูปที่พัทยศนำมาใช้ในงานศิลปะ เป็นรอยพระพุทธรูปแบบอินเดีย (พุทธคยา) และเป็นรอยฝ่าพระบาทที่นำมาจากมหาปทานสูตร และลักขณสูตร ในพระสูตรตันตปิฎกของทีฆนิกาย ที่นิยมทำลายลักษณรูปดอกบัวบานกลางฝ่าพระบาทแทนการทำรูปจักร นอกจากนี้ยังมีรอยพระพุทธรูปแบบรัตนโกสินทร์ ที่นิยมทำเป็นตารางและตรงกลางมีดอกบัว (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 รูปเปรียบเทียบรอยพระพุทธรูปของพัทยศกับรอยพระพุทธรูปที่พุทธคยา

ที่มา: Phatynos Buddhacharoen, *Mindfulness by Phatynos Buddhacharoen*, (Bangkok: Amarin printing and publishing, 2546), 37. และ Anandajoti Bhikkhu, *Best of India*, เข้าถึงเมื่อ 22 ธันวาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://www.photodharma.net/India/00-Best-of-India/Best-of-India.htm>

การนำสัญลักษณ์ทางศาสนา มาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะ

พัทยศนั้น นอกจากจะสร้างงานเพื่อให้รู้สึกถึงเรื่องของการทำงานร่วมกันระหว่างจิต สติ สมาธิและปัญญาแล้ว ยังเป็นเรื่องของการนำเอาศิลปะมาเป็นอุบาย โดยการใช้สัญลักษณ์สากลทางพระพุทธศาสนา และวิธีการร่วมสมัยในศิลปะแบบจัดวาง (installation) การทำงานในชุดที่เกี่ยวกับศาสนา เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เหมือนได้ตอบแทนพระคุณที่ได้นำเอาพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาแสดงออก เพื่อประโยชน์ในการสร้างงานศิลปะ ในขณะเดียวกันก็คิดว่า สิ่งเหล่านั้นจะเป็นตัวช่วยกระตุ้นหรือปลุกจิตสำนึกให้ตระหนัก คิด กับคนที่อยู่ภายใต้ันเดียว เคมีเดียวกัน คือเป็น พุทธศาสนิกชน ได้ตระหนักรู้ถึงนัยยะ คำสอนพุทธธรรม รวมอยู่ในงานศิลปะร่วมสมัย

สัญลักษณ์ที่พัทยศมักใส่ในงานที่มีรอยพระพุทธรูปเป็นเนื้อหาหลักคือ ดอกบัว (ภาพที่ 8) มีทั้งในงานที่เป็นภาพพิมพ์และงานที่หล่อโลหะ ซึ่งบัวบานนี้เป็นสัญลักษณ์สำคัญแทนพระพุทธเจ้า แสดงถึงความเป็นผู้เจริญปัญญา เป็นผู้ตรัสรู้ธรรมด้วยตนเอง และเป็นผู้พ้นแล้วซึ่งกิเลส*

* เคนดาว ศิลปานนท์, “ลวดลายมงคลในรอยพระพุทธรูป,” ใน จารุณี อินเดียดาย, *พุทธบาท ลักษณและรอยพระพุทธรูปในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2536), 59.

ภาพที่ 8 ภาพดอกบัวในงานศิลปะของพัทยศ ในงาน วิถี: เสริมคุณมงคลบารมี-ชีวิต 1, 2553 เทคนิค สีสผสม และภาพพิมพ์

ที่มา: Phatthasak Phutthajirong, *Namo buddhaya a path towards the divine light* / Phatthasak Phutthajirong, (Bangkok: Ardel gallery of modern art, 2553), 50-51.

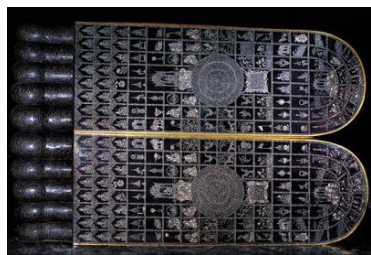
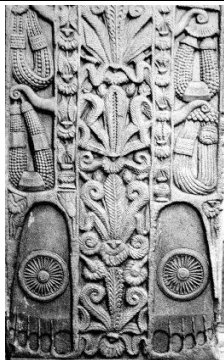
การวิเคราะห์เปรียบเทียบของพิชัย นรินทร์ และ พัทยศ พุทธเจริญ

ตารางเปรียบเทียบการแทนค่ารูปแบบสัญลักษณ์

ของเดิม	พิชัย	พัทยศ
คัมภีร์ชินลึงการฎีกา กล่าวว่า ลายลักษณะทั้งหมดมีทั้งสมบัติของพระจักรพรรดิ เครื่องกุธภัณฑ์ของกษัตริย์ สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ต่างๆ ทวีปทั้งหลายในโลก น้ำทั้งหลายในโลก พระยานาค สัตว์หิมพานต์ ช้างเอราวัณ โคอุสุภราช ดวอาทิตย์ ดวงจันทร์ สวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้น และสวรรค์ชั้นพรหม 16 ชั้น ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของสรรพสิ่งทั้งหมดในจักรวาล เป็นความหมายที่แสดงให้เห็นว่า องค์พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ทรงอยู่เหนือกว่าสิ่งที่มีมนุษย์แสวงหาเหล่านั้น ทรงหลุดพ้นจากสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น เนื่องจากได้ทรงค้นพบทางไปสู่นิพพานอันเป็นความสุขสูงสุด เป็นนิรันดร์ เพื่อให้เป็นเครื่องเตือนศาสนิกชนให้ดำเนินรอยตามพระพุทธองค์*	ใช้สัญลักษณ์มงคล 108 ในงานศิลปะเพื่อความสวยงาม และเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้คนได้หันมาสนใจพระพุทธศาสนา	ใช้สัญลักษณ์สื่อถึงการมีสติในการเดินการใช้ชีวิต เป็นอุบายใจการสื่อสารปรัชญาทางพระพุทธศาสนา

* สันชัย กระบวนแสง, “รอยพระพุทธบาทที่มีลายลักษณ์,” *โลกประวัติศาสตร์* 3, 1 (มกราคม-มีนาคม 2540): 41.

ตารางภาพแสดงวิธีการนำเสนอรอยพระพุทธรบาท

ของเดิม	พิชัย	พัทยศ
		
		

รอยพระพุทธรบาทแบบดั้งเดิม มักอยู่ในสถานที่ทางศาสนา รูปแบบรอยพระพุทธรบาทมีสัญลักษณ์มงคลและไม่มีสัญลักษณ์มงคล ส่วนรอยพระพุทธรบาทในศิลปะร่วมสมัยไทยนั้น พิชัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมร่วมสมัย ส่วนพัทยศ สร้างสรรค์งานแบบศิลปะจัดวาง (Installation) และภาพพิมพ์

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาในหัวข้อ รอยพระพุทธรบาทในศิลปะร่วมสมัยไทย : กรณีศึกษา พิชัย นิรันต์ และ พัทยศ พุทธเจริญ ทำให้ทราบถึงการนำสัญลักษณ์ทางศาสนามาใช้สร้างสรรค์ผลงาน พัฒนาการการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้รอยพระพุทธรบาทเป็นเนื้อหาหลัก แนวคิดของศิลปินที่ต้องการสื่อเกี่ยวกับการนำรอยพระพุทธรบาทมาใช้ในงานศิลปกรรม รูปแบบรอยพระพุทธรบาทที่ศิลปินนำมาใช้ วิธีการที่ศิลปินแต่ละท่านสร้างสรรค์ผลงานรอยพระพุทธรบาท โดยการใช้เทคนิคที่แตกต่างกัน และการสร้างความหมายของศิลปินที่สร้างสรรค์งานรอยพระพุทธรบาทที่ปรากฏในงานศิลปะร่วมสมัยไทย ดังนี้

แนวความคิดและเนื้อหาของภาพ พิชัย มีแนวคิด สร้างสรรค์งานศิลปะเพื่อให้คนเข้าถึงศาสนา มุ่งเน้นความดีงามของมนุษย์ เป็นปรัชญาศาสนาของพระพุทธเจ้า ใช้รอยพระพุทธรบาทเป็นสัญลักษณ์นำเสนอความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ปรับปรุงในแนวทางใหม่เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยจนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตน เป็นการสะกิดใจประชาชนให้ตระหนัก และสนใจถึงคุณค่าศิลปะโบราณของบรรพบุรุษ ที่พยายามถ่ายทอดเรื่องราวความดีงามไว้ ส่วนพัทยศ สื่อถึงเนื้อหาวิถีการก้าวอย่างสู่พุทธธรรม ซึ่งพุทธธรรมคือ การมีสติทุกการก้าวอย่าง ดีงกายภาพของรอยพระพุทธรบาทมาตีความเรื่องการก้าวอย่าง มากกว่าการตั้งนัยยะเชิงลึกของรอยพระพุทธรบาทมาใช้

กระบวนการสร้างสรรค์ พิชัย นำเสนอรอยพระพุทธรบาทในรูปแบบงานจิตรกรรมร่วมสมัย พัทยศ นำเสนอรอยพระพุทธรบาทในรูปแบบ Installation โดยพิชัยได้ทดลองใช้เทคนิคการโรยทราย เพื่อให้รอยพระพุทธรบาทมีรอยนูน ดูสวยงามเหมือนรอยพระพุทธรบาทต้นแบบ ส่วนพัทยศใช้เทคนิคการหล่อโลหะเป็นรอย

ประทับพระพุทธรูป เหมือนกับการกดประทับให้เกิดร่องรอย นอกจากนี้ ภาพพิมพ์รูปรอยพระพุทธรูปของปัตตยศ ยังเป็นรูปรอยประทับแบบ 2 มิติ อีกด้วย ศิลปินทั้งสอง นำรอยพระพุทธรูปแบบดั้งเดิมมาดัดแปลงให้เป็นงานศิลปะร่วมสมัย โดยใส่จินตนาการผสมผสานกับอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว ทำให้ได้ผลงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว งานศิลปะของพิชัยเน้นสีในแสง สดใส แสดงความสวยงามของมงคล 108 และรอยพระพุทธรูป งานของปัตตยศ มักใช้สีเงินและสีทอง เน้นความนิ่ง สงบ เรียบง่าย

รูปแบบรอยพระพุทธรูปที่ศิลปินนำมาใช้ พิชัยมักนำ รอยพระพุทธรูปที่มีดอกบัวอยู่กลางฝ่าพระบาท เป็นรูปแบบตามคติอินเดียราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 และรอยพระพุทธรูปที่บรรจุมงคล 108 ภายในฝ่าพระบาท โดยรอยพระพุทธรูปตามคติอินเดีย นั้น ไม่มีดอกบัวตรงกลางฝ่าพระบาทเพียงอย่างเดียว แต่ยังประกอบไปด้วย ลายกันหอยเต็มพื้นที่ฝ่าพระบาทอีกด้วย สำหรับการนำวลิตายมงคล 108 ที่บรรจุอยู่ในพระพุทธรูปมาใช้ของพิชัย มีการวาด 2 ลักษณะ คือวาดตามแบบต้นฉบับ และคลี่กลายเป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง ทั้งนี้เพื่อนำให้เห็นถึงความสวยงามของศิลปะแบบโบราณ และแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน ส่วนปัตตยศ มักใช้รอยพระพุทธรูปที่มีดอกบัวอยู่กลางฝ่าพระบาทตามคติอินเดียราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 เหมือนกับพิชัย แต่ปัตตยศตัดทอนให้เหลือเพียงดอกบัวตรงกลางฝ่าพระบาท โดยต้องการแสดงถึงความเรียบง่าย สงบนิ่ง

การนำสัญลักษณ์ในรอยพระพุทธรูปสร้างสรรค์งานศิลปะ ศิลปินทั้งสอง ได้นำมงคลทั้ง 108 มาใส่ในงานศิลปะของตนตามแบบดั้งเดิม ส่วนงานที่ไม่ได้ใส่มงคลทั้ง 108 นั้น ศิลปินได้เลือกเฉพาะบางสัญลักษณ์มาใส่เท่านั้น สัญลักษณ์จากรอยพระพุทธรูปที่พิชัยนำมาใช้คือ พรหม เทวดา สังข์ ม้าแก้ว ช้างแก้ว สำเภาทอง บายศรี พัดโบก เขาคันคัง วิมานแก้ว ปลาทอง ดอกบัวขาว ดอกบัวทอง บายศรี ปลาทอง หมอบูรณะคตะ ฉัตรแก้ว ส่วนปัตตยศ ใช้สัญลักษณ์แค่เพียงดอกบัวเท่านั้น ซึ่งดอกบัวยังปรากฏในงานของพิชัยอีกด้วย โดยดอกบัวมีความหมายถึงพระพุทธเจ้า และปัญญา

การสร้างความหมาย ปัตตยศ นำรอยพระพุทธรูปมาตีความใหม่ โดยหมายถึงการก้าวอย่างองอาจมีสติ รอยพระพุทธรูปเสมือนเป็นรอยเท้าของพระพุทธเจ้าที่สอนให้ชาวพุทธทุกคนมีสติ เป็นอุปมาที่ศิลปินพยายามสื่อสารปรัชญาทางพุทธศาสนา ส่วนพิชัย ไม่ได้นำรอยพระพุทธรูปมาตีความให้เกิดความหมายใหม่แต่อย่างใด แต่ยังคงนำนัยยะสำคัญของวัตถุประสงคการสร้างพระพุทธรูป ที่ใช้เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า ซึ่งหมายถึงความดีงาม

พัฒนาการเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานโดยใช้รอยพระพุทธรูปเป็นเนื้อหาหลัก รอยพระพุทธรูปของพิชัยมีการคลี่คลายจากรอยพระพุทธรูปแบบดั้งเดิม จากมีมงคลทั้ง 108 มาเป็นรอยพระพุทธรูปที่ตัดทอนสัญลักษณ์ให้น้อยลง ใส่จินตนาการของศิลปินทำให้เกิดความสวยงามและเป็นรูปแบบเฉพาะตัว ส่วนปัตตยศนั้น ในช่วงแรกๆใช้เทคนิค ภาพพิมพ์ และพัฒนาไปสู่งานศิลปะแบบ installation โดยรูปแบบและเนื้อหาที่เกี่ยวกับทางปรัชญาทางพุทธศาสนามีความชัดเจนขึ้น และมีสื่อสัญลักษณ์ที่หลากหลาย

เอกสารฉบับนี้เป็นส่วนย่อยของวิทยานิพนธ์ซึ่งทำการศึกษารอยพระพุทธรูปในศิลปะร่วมสมัยไทย ผลที่ได้ทำให้ทราบถึงการนำสัญลักษณ์ทางศาสนาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะ ไม่เพียงแต่แนวคิด เทคนิค วิธีการสร้างสรรค์ แต่ยังรวมถึงการสร้างความหมายของรอยพระพุทธรูปในความคิดของศิลปินอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. “ลวดลายมงคลในรอยพระพุทธรูป.” ใน **พุทธบาทลक्षण และรอยพระพุทธรูปในประเทศไทย**. 57-68. จารุณี อินเฒ่าฉาย, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2536.
- ชลูด นิ่มเสมอ. **องค์ประกอบของศิลปะ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2553.
- พิทยศ พุทธเจริญ. ศิลปิน. สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2556.
- วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ. **ความหมาย ลักษณะและทิศทางของเส้น**. เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2556 เข้าถึงได้จาก [http://watkadarin.com/E-\(new\)1/h02studio2classrm/unit2/chapt2.2line/line.htm](http://watkadarin.com/E-(new)1/h02studio2classrm/unit2/chapt2.2line/line.htm)
- วิราภรณ์ สุวดีปฐมพงศ์. “ประเด็นใหม่ : ระบบการวางลายมงคลบนรอยพระพุทธรูปในประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 ถึงพุทธศตวรรษที่ 24.” การค้นคว้าอิสระปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2552.
- สกนธ์ ภู่งามดี. **จิตรกรรมสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: วาดศิลป์, 2545.
- สุกัญญา แจ่มสุภพันธ์. **สัญลักษณ์มงคลแห่งทิเบต-ดินแดนที่ใกล้สวรรค์ที่สุด**. เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2556 เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=9510000033482>
- อำพล คมขำ. “แนวคิดที่เหมือนคล้ายและแตกต่างของรอยพระพุทธรูปในงานจิตรกรรมฝาผนังกับงานประติมากรรมสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย.” สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.